



# Matajur

## GLASILO BENEŠKIH SLOVENCEV

Lit. 25.— **VIDEM, 16. - 31. JULIJA 1953.** Leto IV. — Štev. 69  
UREDNIŠTVO in UPRAVA via Mazzini, 10 - Videm - Udine      Naročnina: letna 500.— ltr, 6 mesečna 300.— ltr.

SICILIJI, SARDINII, TARENTINU — GOR. POADIZJU, FURLANII — JULIJSKI BENEČIJI IN VAL D'AOSTI SE PRIZNAVAJO POSEBNA PRAVILA IN POGOJI ZA AVTONOMIJO PO POSEBNIH STATUTIH, KOT JIH PREDVIDEVAJO USTAVNI ZAKONI.  
*Clen 116 Ustave Italij. Republike.*

ALLA SICILIA, ALLA SARDEGNA, AL TRENTINO — ALTO ADIGE, AL FRIULI — VENEZIA GIULIA E ALLA VALLE D'AOSTA SONO ATTRIBUITE NORME E CONDIZIONI PARTICOLARI DI AUTONOMIA, SECONDO STATUTI SPECIALI ADOTTATI CON LEGGI COSTITUZIONALI.  
*Art. 116 della Costituzione della Repubblica Italiana.*

### Vzgoja sovraštva

V nekem slovenskem tedniku iz Trsta smo čitali o žalostnem dogodku, ki se je pripetil v Gornjem Barnasu skupini slovenskih izletnikov iz Trsta. Ti ljudje so prišli morda k nam zato, da bi nas spoznali in nas vzpodbudili, da ohranimo zvestobo svojemu jeziku, svojim šegan in običajem. Dogodek nam je pognal kri v obraze, ter nas je zelo neprijetno dirjal, saj ni ne bi nikoli mogli predstavljati, da se bo kaj takega zgodilo prav v Gornjem Barnasu. Ta vasica je bila že od nekdaj zelo gostoljubna in za časa narodno-ostobodilne borbe je prispevala tudi samu mnogo borcev. Zaradi nekaterih nezavednih prenapetosti pa je Gornji Barnas zapustil žalosten vtis v dušah naših tržaških bratov. Tudi nam je zelo žal spričo tega dogodka, ker se nikoli nismo čutili bolj kot danes potrebo po povezavi in pristržnih stikov z vsemi Slovenci, ki živijo na tej strani meje.

Toda pisec omenjenega članka in njegovi izletniški tovariši morajo razumeti kateri so tisti vzroki, ki so privedli pri nas do takšnega stanja. Mi, kot v ostalem res slovenski tisk na splošno, smo že večkrat opisali in podprli s točnimi navedbami v kakšnem položaju moramo živeti. Krivda ni pri naših ljudeh, niti ne pri tistih, ki so stvar direktno zagrešili, če se pri nas take stvari dogajajo.

Celih 87 let je že, odkar nimamo možnosti pouka v svojem materinskem jeziku. V vsej deželi ni niti ene slovenske šole ali kulturne ustanove. Pa to še ni vse; kdor je zaveden Slovenec in to tudi dokaže, tega preganjajo. In mi, ki smo se postavili na čelo za obrambo naših pravic, smo vsak dan pričča takim dogodkom, kakršnega je navedel omenjeni tržaški tisk, pa ne samo to, ampak so oblasti počvele cela protizakonite ukrepe nasproti nam.

Vi Tržačani ste srečni, ko lahko imate svoje slovenske šole in kulturne organizacije. Mi jih nimamo in kdor postavi tako zahtevo, ga oblasti smatrajo kot protidržaven element in mu odvzamejo tudi najosnovnejše pravice. To so vzroki, ki so privedli tistega domačina do tega, da je napravil nepremišljeno dejanje ter postopal s tremi tržaškimi izletniki kot da bi bili kakšni zločinci.

Pa to še ni dovolj. Treba bi bilo videti kaj vse vtepaajo v glavo našim otrokom. To otroških vrtec, da bi lahko razumeli kako težka, celo tragična je situacija našega ljudstva v Beneški Sloveniji. Po teh bolah učijo otroke, da je naš jezik "nemen in divja"; in kot da bi to še ne bilo dovolj, slišijo naši otroci često kako učiteljica trdi, da kdor govori slovensko ima smrten greh.

V prejšnjih časih smo imeli po naših skupinah slovenske duhovnike, o katerih moramo priznati, da so se upirali pčlitičju, ki je hotela naše ljudstvo odtujiti svetemu materinskemu jeziku. Danes pa, ko sedi v Rimu demokršćanska vlada, te duhovnike postopoma odstranjujejo in jih nadomeščajo z italijanskimi, kateri pripravljajo raznarodovalno delo državnih organov.

Ni čudno torej, če se najdejo v Beneški Sloveniji ljudje, ki so zatajili svoj lastni jezik. In tudi ti primeri, na srečo zelo redki, so samo navidezni, ker vsi ti ljudje, pravimo vsi, govorijo med štirimi stenami domače hiše med seboj samo po slovensko, saj je to edini jezik, v katerem se lahko pogovarjajo s svojimi družinskimi člani.

Mi imamo vsekakor zaupanje v bodočnost. Prišel bo dan, ko bodo na vladi ljudje, ki bodo razumeli kakšne so potrebe in zahteve našega ljudstva in ki se

## POTREBNO NAM JE UMNO SADJARSTVO

V zadnjih letih smo lahko ugotovili, da je gospodarska bodočnost Beneške Slovenije odvisna v glavnem od razvoja kmetijstva. Da pa to lahko dosežemo, je potrebno povezati naše vasi z njihovim poljem, travniki in gozdovi z gosto mrežo vzornih poti, saj je razvoj kmetijstva vezan prav na njihovo izgradnjo.

Vendar pa bi se pri kmetijskem razvoju ne smelo zanemarjati predvsem sadjarstva, ki je na žalost pri nas še zelo nerazvito. Če izvzamemo nekatere vasi v Nadiški dolini, se je gojitev sadnega drevja pri nas popolnoma opustila. Po nekaterih krajih, kot n. pr. v Rečaji, Brdu, Tipani, ne gojijo niti toliko sadnega drevja, kolikor bi bilo potrebno za družinske potrebe.

Te pomanjkljivosti ali boljše zanemarjenosti, je treba vsekakor odpraviti. Ne smemo pozabiti, da bi sadjarstvo lahko v precejšnji meri pripomoglo k gospodarskemu dvigu naše dežele in je zato potrebno, da se naši kmetje zanj v večji meri zanimajo. Vsa naša dežela nudi velike možnosti za to panogo. Da pa kaj takega lahko izvedemo, je potrebno paz-

### Tipizirani sadni pridelek

Kar se tiče kakovosti, se mora sadjar orientirati proti enotni proizvodnji tiste vrste, ki kakor smo že omenili, lahko nudi največ možnosti, da bo dobro uspela na naši zemlji in jo bo najlaže od dala na naših trgih, tako da se bo ustvarilo redno povpraševanje tistega posebnega proizvoda naših krajev, kot se že n. pr. dalj časa dogaja z breskvami iz Ronca v podbošniški občini, katere so znane po vsej Italiji in tudi v inozemstvu, kot n. pr. v Avstriji in Nemčiji.

Toda tako tipiziranje bi se ne smelo omejiti samo na poenostavljenje proizvodnje, ampak bi morali iti še dalje in poskrbeti, da bomo po vsej naši deželi gojili enako sadno drevje. Samo če bomo po vseh občinah in po vseh vaseh gojili iste vrste sadnega drevja bomo prišli do dovoljne količine, ki bo omogočila po zvejšo ureditev drevnesnice iz katere bodo lahko vsi sadjereji dobivali potrebne sečnice za obnovo. Prav tako bomo lahko dobili posebno strokovno šolo za pouk v tej panogi. Poleg tega je potrebno urediti tudi zbirni središče od koder se bo sadje razpošiljalo v druge kraje, kar bi v našem primeru lahko bil Cedad.

### Kakšni so pogoji v Nadiški dolini

Tisti kraji v Nadiški dolini, kjer se lahko že sedaj govori o sadjarstvu, so usmerjeni na pridelavi češpelj, jabolk in hrušk. Gojitev breskev za izvoz je ginejena samo na Ronac, kot smo že zgoraj omenili. Ostale vrste sadja se gojijo le v zelo omejeni količini. To je logično, ker je treba upoštevati različno nadmorsko višino in različne sestave zemlje. Zato je nujno potrebno enotno sadjarstvo, ki bo izbralo malo sadnih vrst, pa tiste dobre.

Morda bi bilo dobro, če bi posvetili posebno pažno gojenju češpelj, prvič zato ker je v terasah obdelano zemljišče za tako sadno drevje posebno prikladno, bodisi ker bi lahko na ta način prišli do dobrega pridelka, ki se da tudi industrijsko izrabiti, saj moramo danes suhe češpelje v Italijo uvažati iz inozemstva in bodo zavedali dolžnosti do narodnih manjšin. Tisti, ki sede danes na vladi, se tega ne zavedajo in ne priznavajo teh pravic, ampak hujskajo naše ljudi in jih pripravljajo na to, da bi zatajili svoj lastni rod.

ljivo preštudirati tehnične značilnosti s katerimi moramo računati, če hočemo ta načrt tudi dejansko izvesti.

Predvsem je potrebno, da začnemo gojiti sadjarstvo racionalno, ker bi drugače ne imeli z njim nobenega uspeha. Racionalnost in največjo pažnjo je treba posvetiti že v samem začetku, ko se zasadi rastlino, potem ko se jo presadi in ceplji in končno tudi pri pobiranju sadu. Zelo velike važnosti je izbira vrste sadnih drevesc, ki bi bile prikladne klimatičnim razmeram naših krajev, ker ni toliko važna količina, kakor pa kakovost sadja, ki bi ga lahko jutri naš sadjar prinesel na trg.

Izvoz sadja, ki je edini način kateri lahko prinese nekaj zasluzka, je vedno težja stvar in te težave lahko premagamo samo s tem, da gojimo dobre vrste sadja. Gospodarstvo številnih držav, ki izvažajo n. pr. industrijske proizvode, vedno dobro uspeva, ker so odkrili, da se lahko za dobro blago vedno najde kupca in po dobri ceni. Če to drži za industrijske proizvode, velja nedvomno tudi za sadni pridelek.

je tudi slivovec, ki ga imamo v trgovini, zelo slabe vrste.

V poštev bi lahko prišla tudi gojitev breskev, ki je priporočljiva posebno zaradi tega, ker začne to sadno drevje kaj kmalu roditi sad in dajati dohodke, ter v zelo kratkem času povrne kmetovalcu stroške in trud, ki ga je vložil vanje. Res je, da je potrebno pri breskvah več delovne sile v primeri z drugim sadnim drevjem, vendar pa ne smemo pozabiti, da je to sadje mnogo več vredno in daje višji dohodek z ozirom na površino zemlje, ki jo potrebuje

Tem dvem vrstam sadnega drevja lahko pridenemo še jabolka in hruške, katere bi lahko dobro uspevale, zlasti na zelo strmih pobočjih ali na takih krajih, ki zaradi raznih vzrokov niso prikladni za intenzivno sadjarstvo.

### Vzgojiti je treba tudi sadjarje

Na te glavne štiri vrste sadnega drevja bi se moralo oslanjati naše sadjarstvo in na ta način bi ustvarili tudi pri naših kmetovalcih tisto izvežbanost in kompetenco v stroki, ki je tudi nujno potrebna za uspeh in takšno tradicijo, kot že obstoja n. pr. na Južnem Tirolskem. Omenjene štiri vrste sadnega drevja imajo tudi to značilnost, da rodijo v različnih dobah in tako bi lahko našo delovno silo stalno in precej redno zaposlili.

### Ronac naj bo za vzgled

Ne smemo pa pozabiti, da je treba v začetku tudi nekaj žrtvovati, če hočemo doseči uspeh. Pobuda mora priti od naših poljedelcev samih. Imamo pri nas lep vzgled, ki nam ga daje prebivalstvo vasi Ronac. Tam so na lastno pobudo, z velikimi žrtvami in z nesebičnim prizadevanjem kaplana Petra Podreke, začeli pred 40 leti gojiti breskve, ki danes dajejo dovolj zasluzka tamkajšnjim družinam, tako da ljudem iz Ronca ni potrebno hoditi v inozemstvo za zasluzkom. Preskrvini nasadi, ki jih tam gojijo, so vir dohodkov, kakršnih morda nimamo nikjer v naši pokrajini. Naši kmetje imajo torej v neposredni bližini in v naši lastni deželi vzgled, ki ga je treba posnemati. Potrebno je samo nekaj dobre volje.

Bepo Nadiški

## Poniževalni pregledi izseljencev

Kot je vsakemu znano, je Beneška Slovenija tista dežela, ki ima največ brezposelnih. Tako je bilo z našimi očeti in dedi in tako je sedaj z nami. Večji del našega življenja moramo sedeti križem rok in se gledati v brezdnelju, ali pa z velikim naporom pobrati tisto malo pridelka kar nam ga tako skopo odmeri naša zemlja, ter pri tem upati na boljše čase. Po drugih krajih, ki so boljše od naših, ostane ljudem časa tudi za zabavo, pri nas pa nam ne ostaja drugega kot skrb in iskanje, po kateri deželi sveta bi bila še kakšna možnost, da bi si preskrbeli malo dela in zaslužili nekaj denarja za vzdrževanje naše družine.

V zadnjih mesecih se je razširil glas, da Kanada sprejema delavce. Novica se je brž razširila in veliko število naših mož in fantov je prihitelo na urad za delo, mnogo več, kot pa so jih potrebovali, zahtevali so jih samo nekaj sto in to število je bilo že v nekaj dneh doseženo. Tisti, ki smo ostali, smo bili zaradi bede prisiljeni poiskati si po rudnikih drugih držav kakšno zaposlitev, kot n. pr. v Franciji. To nas ni nič kaj posebno navduševalo, ker smo vedeli, da je v tej državi možnost zasluzka mnogo manjša.

Praden so nas sprejeli, je bilo treba iti najprej na zdravniški pregled, ki so ga izvršili italijanski zdravniki. Pri tem pregledu so zavrnil tiste delavce, ki so bili manj primerni za delo po rudnikih. Oni, ki so bili potrjeni, so jih poslali v Milan za nadaljni in bolj temeljit pregled, ki naj bi ga izvršila posebna francoska zdravniška komisija.

Potovanje iz Vidma do Milana ni bilo nič kaj prijetno. Ker smo si želeli, da bi prišel vlak čimprej na cilj, se nam je zdelo, da gre počasi kot polž. Toda za nas, ki smo bili navajeni trpljenja že od doma, to še ni bilo posebno hudo. Ko smo prišli na cilj z našo prtijago, so nas odpeljali v neko veliko vojašnico v predmestju, kjer smo prenočili. Naslednji dan so se začeli tukaj zdravniški pregledi.

Največje težave so se začele za nas prav v tej vojašnici. To je bilo zbirališče delavcev, ki so morali biti pripravljani na pravo suženstvo. Skupine delavcev, ki so govorili najrazličnejša italijanska narečja, so prihajale ob vseh urah in od vseh strani v vojašnico. Pregled se je vršil na zelo poniževalen način, zlasti če upoštevamo kako je bila vsa stvar organizirana. Kdor je hotel doseči kupone za obrok jedi je naletel na takšne ovire, da bi se vsakdo rad odpovedal tej hrani, če bi imel s seboj sredstva, da bi si jo lahko sam preskrbel. Lahko si mislite kakšna je bila v takem položaju naša želja, da bi končno že enkrat prišli pred zdravnike in se rešili tistega pekla. Toda šele po nekaj dnevih čakanja smo lahko v resnici prišli pred zdravnike.

Za razliko od prvega zdravniškega pregleda, ki so ga napravili italijanski zdravniki, smo tukaj takoj občutili, da ima francoska zdravniška komisija namen zavrnuti čimvečje število delavcev zaradi velikega števila prosilcev, ki so se zbrali tu iz vseh delov Italije. Prav to veliko število je omogočilo Francozom, da

## PRI NAS IN PO SVETU

### De Gasperi sestavi vlado

De Gasperi je končno sestavil novo vlado, ki je, vsaj kar se tiče nekaterih imen, presenetila politične kroge, ker marsikje kaže, da je za silo skrpana, samo, da se kriza ne bi predolgo zavlekla.

Vlada je sestavljena tako:

Predsednik vlade in zunanji minister: Alcide De Gasperi; podpredsednik vlade: Attilio Piccioni; minister brez listnice: Pietro Campilli; notranji minister: Amintore Fanfani; zakladni minister in: začasni minister za proračun: Giuseppe Pella; finančni minister: Ezio Vanoni; pravosodni minister: Guido Gonella; obrambni minister: Giuseppe Codacci Pisanelli; prosvetni minister: Giuseppe Bettiol; minister za javna dela: Giuseppe Spataro; minister za kmetijstvo: Rocco Salomone; minister za promet: Giuseppe Togni; minister za pošte in telekomunikacije: Umberto Merlin; minister za industrijo in trgovino: Silvio Gava; minister za delo in socialno skrbstvo: Leopoldo Rubinacci; minister za zunanjo trgovino: Paolo Emilio Taviani; minister za trgovsko mornarico: Bernardo Mattarella.

**SLOVENSKI FESTIVAL V CLEVELANDU** — Ob 40 letnici ustanovitve mladinske sekcije Slovenske narodne podperne enote iz Clevelanda je bil 4. t. m. velik festival slovenskih kulturnih društev, kjer so nastopili najboljši slovenski zbori in igralske skupine. Ta festival je dokazal, da bo slovenska ljudska pesem v ZDA še dolgo živeja.

**POMOČ ARABSKIM BEGUNCEM IZ PALESTINE** — V proračunu italijanskega ministrstva za zunanje zadeve je tudi postavka 25 milijonov lir za podpiranje arabskih beguncev iz Palestine.

so se pri svoji izbiri zelo kapricirali.

Tako se je zgodilo, da so odklonili in poskušali domov ljudi, ki so imeli levo moč in zdravje, samo zato, ker so imeli na prstu ali na nogi neznatno zaceljeno rano ali kaj podobnega. Toda to še ni bilo nič. Najbolj neprijetna ovira je bila pregled rok, ki smo ga morali prestati po zdravniškem pregledu. Ta pregled so opravljali posebni specialisti rudnika, za katerega so nas nabirali. Kdor ni imel žuljevih rok, so ga odklonili. Mnogi so protestirali, da nimajo žuljev zaradi tega, ker so bili že dolgo časa brez dela zaradi brezposelnosti in često smo bili pričča zelo žalostnim prizorom. Marsikdo, ki se je zanašal na svojo dobro voljo za delo in na podlagi uspehov prvega zdravniškega pregleda, ki smo ga opravili v Vidmu, je napravil dolgove, da bi si kupil obleko za delo. Sedaj pa smo se morali vrniti, eden med temi sem bil tudi jaz sam, ponižani in v veliki zadregi, kako se bomo predstavili pred našimi domačimi doma in pred tistimi, ki so nam posodili denar.

To je na kratko povedano paradiz, v katerem moramo živeti. Potem pa nam pravijo, da živijo slabo naši bratje onostran meje. Tega nikakor ne verjamemo in nihče nas ne more o tem prepričati. Če bi italijanska vlada dosegla kakšen sporazum z našimi sosedi, po katerem bi lahko odšel tja del naše brezposelne delovne sile, bi prav gotovo prišla na delovne urade cela kopica prošelj. Toda naši vladni predstavniki nečejo takega sporazuma, ker je njihov namen, da nas držijo čimbolj daleč in ločeno od našega naroda.

Ivan Tomažin



TORJAN

TAMORA — Pretekli teden je naš kamun biu podvaržen veliki huduri. Daž, ki je padu s kandlami je poškodovou use naše polje an razrilo uso tisto že slabo pot, ki veže našo vas z Mažeroli. Nje bluo zadost, de smo u času uojské imjel porušene naše hiše, nje bluo zadost afte, ki nam je pou živine uničila, še tuo se je muorlo zgodit u Tamorah. Ljudje so obupani, ker tisto mičkano pardjelka, ki so upal imjet je skoraj use kompromitirano. Potrebno je, de se nam poma na kajšno vižo an zattoo uprašamo našim kamunskim predstaunikom, de naj povjedo višjim oblastem o nesreči, ki nas je prizadjela.

BRDO

To e par nas dosti judi, ki nu se lamentajo zavoj mizerje, nu malediujajo zattoo govorno nu judi, ki so ta na kumune. S tjem nu kudajo, ki nu če se pomati kej. Takim judem mi čemo povjedati, ki to ne veja vero neč brontulati, zak za priti do buojšega živjena človek u muore zbrati no pot. An naša pot na e tej, ki smo večkrat povjedali, tikaj klara, ki to bi ne bo bizunje se dosti lave lomiti.

Mi smo judje, ki ve živemo par kunfina, smo judje, ki ve čekaramo dan jezik močno difarent od usjev Taljana. Smo judje, tu malo besjed povjedano, ki ve spademo dmemu popuju, ki u nje Taljan. Naš jezik, naše nauade, naše tradicijoni an naše štese imana no jasno kažejo kuo smo zadni.

Tru Taliži u je dan leč, ki u ljepo pravi, ki citadir, ki no čekarajo jezik difarent od taljana, nu majó dirit beti branjeni ore čez use reči. Tuo te se pravi na kulturnem, na socialnem, na političnem an na ekonomskem polju. A so naši governanti aplikali tole leč? To nje bizunjo, ki ve mi rišpondajmo, zak usak človek u vje kuo smo fin donás mjeli.

Ma za priti do kej dobrega kuo ve muoremo narditi? Ve muoremo pretendati, ki ta leč na pridí aplikana. Governu muore jo aplikati kar ve bomo mi pretendali. Keteri u če rečji, ki kako ve moremo mi jeti kuontri governu, ki njemamo majednega, ki o nas raprezentej. Te, ki u jo itako pensá, u žbaljuu. Tu Taliži mi Slovenji ve mamó našo organizacijon, ve mamó našo štampe, ve mamó naše politične raprezentante, ki no če storti čuti naš glas governu. Ma to koventá beti organizani souse an ne mjetí strah dati uos naš apogio judem, ki no vodijo slovejsko organizacijon tu Taliži. Koj če ve bomo itako nardili čemo mjeti nazadnje kej. Tu ne neč veja bruntulati an malediujati tje za honjám, to má politikamente se storti indavant.

Ladini, Todeski, Frančzi, ki nu žive tu Taliži so tuo že nardili an nas ve vidimo, ki ta ma njih zemji tu nje te mizerje, ki na e par nas. Od njih bi muorli se naučiti an potem bi tjeli vidati kako no če se reči kambjati še tu naših krajah. Fin, ki ve bomo razdeljeni, fin, ki to bo še judi par nas, ki no najó strah povjedati, ki nu so Slovenji, z nami governu u se če simprí norčá djelati.

Zattoo naj se naši judje, predusem tezej, ki no brontulajo ljepo tu lavo ložita de za nas Slovenje tu Taliži tu nje druge poti za zbrati von iz te za braniti naše dirite di minoranče. Koj itako če ve bomo nardili čemo salvati našo zemjo od mizerje u tekero ne spada. To njema poslušati te judi, ki no pravijo, ki mi ve njemamo tje dirite, zak smo »italianissimi puri«. Oni nu tuo pravijo napušče za počasi z mizerjo iztřebiti iz naših krajou naš slvejski jezik. Če tuo to bi ne bo rjes no bi tjeli nam dati dan trament almankej dnak tej, ki nu ga majó Taljani.

TER — Pretekli teden se je naš vaščan Ubaldo Lencaro peju z lambreto an blizu Vidma e mu paršou zdolé dan z bicikletu an itako se močno ponerečju. Človek, ki e šu z bicikletu u se nje neč naredu, naš vaščan pa e se zlomu no rame an se naredu več ferit an zattoo so ga muorli hitro pejati tu špítou, kjer o bo muoru šepati več timpa.

ZA NAŠO DREVESNICO — Dne 5. tega mjesca, kar so mjeli tu Rezji fješto od montanje so našemu gozdarskemu centru dali 105.000 franke, ki no če sarvijati za našo drevesnico (plantano forestale). Tej, ki to e usjem znano, gorski konzorcij za zbuojsanje Terske doline (Consorzio Montano per il Miglioramento della Val Torre) u je žej jeu sorte za narditi tu drevesnico (plantano) na podlagi leča za zbuojsanje gorskih krajou.



PODBARDO — Dne 12. tega mjesca smo mjeli tu naši vasi segro Sv. Mohora. Čeglih te bi ta dan dež, so paršli tu našo vas dosti judi.

MUZAC — Tu naši vasi smo nardili dan komitat, ki u če se interesati par autoritadah zak no nam napejajta luč elektriko. Tej, ki te se zvjedalo, komitadu so žej povjedali, ki ljetos no še djela narditi. Enak komitat so nardili še tu Bjelem potoce, zak še ta vas na je brez luč.

NJIVICA — Smo zvjedali, ki tu naši vasi nu če narditi dvje ljudski hiši (case popolari). Za to djelo governu u če stančjati 12 milijone lir. Šperajmo, ki tu ne bodi koj na obeča.

SOVODNJE

Dne 12. julija smo preznoval kot usako ljeto našega patrona sv. Mohorja. Ljetos je ta dan spadaj glij tu nedeji an zattoo je bluo dosti ljudi, ki so paršli u

IZ NAŠIH VASI

našo vas od usjev krajou. Mladina je organizirala tud ples an takuo ob vznuju našega zelenega Matajurja so se domači an juški mladinci lepou zabavili.

JERONISČE — U nedejo 19. tega mjesca u naša vasi organiziral praznik izseljencau (festa degli emigrati), ki so se pred kratkim varnil iz raznih daržau Europe. Je bluo use lepou organizirano tud za ples na odpartim, a slaba ura ki je ta dan bla je uso zabavo preprečila. Zavoj tegá so praznik odložil za drugo nedejo.

MATAJUR — Pred kratkem so se varnil iz Svice 4 emigranti naše vasi, ki so se tam izselil pred dvema mesecema na djelo par kmeta. Varnil so se zavoj tega, ki djelo je bluo zlo težkuo (od 15 do 18 ur na dan so muorli djelati) an zaslužek je biu takuo majhan, de se nje splečalo tam ostati. Povarh tega so ubogi djeluci imjel tud hrano, ki nje zadostovala.

TAJPANA

18 milijone lir uón čez Uárh

Lani e naš kumun móu dodeljenih od governa 18 milijone lir, ki so muorli beti impjegani za narditi no novo central elektriko tu Karnahiti. Smo kudali ki ljetos no če začeti to djelo an intant dati no mar djela našim judem, ki no muorejo po svjetu se ga hoditi hledati. Na žalost pa milijone to ne bo več, zak governu e ritiróu nazad je, ker djela njeso še začeti.

Za jo povjedati rjes, nova ministracijon na njema majedne kolpe za tole rjes, an zak judje nu vjedajta kako te tuole šlo, čemo na kratko, za dan bót. povjedati kako so šle reči. Nova ministracijon ne mjela uso dobro uojo za začeti djelo, ma ne obrjetla dan oštakul zavoj katerega na ne more se pomati. Uodo tu Karnahiti e jo kupou od demanja (štat) Del Fabbro ti timpu kar ne mješala naš kumun stara ministracijon z našim šjorjam Facchini a kupo, an e jo jeu za male soute. Nova ministracijon na nje tega vjedala an ne kudala, ki ker no boju soutej, na more koj začeti z djelom, ma ker ne djelala pratike za kupiti od demanja uodo, usa začudena ne obrjetla, ki karnajska uoda na je žej prodana an ospodar od nje o je Del Fabbro an nek inženir. Itako ne muorla začeti s telemi tratati za jo kupiti. Del Fabbro e bi nareč za prodati uodo, ma s patom, ki to kupi linijo elektriko, ki o má tu rokah an tu našim kumunu. E tje e ustrjetu njegá bombo: 30 milijone e uprašou zanjo! Anjelé dražji naše judje ve moreta souse se narditi no indejo kako no nas tratajo an če raprezentante smo mjeli tu naši kumune.

Luč elektriko, ki smo mi jo nardili an se fadjajli zanjo, saj smo dali pal, saj smo dali djelo an soute, no uprašajo kumunu zanjo 30 milijone. Del Fabbro, ki o je ospodar o ne prodá uode kumunu, če o mu ne flekne uón 30 milione, e kumun o ne more potehnití 18 milijone, če o ne začne karnajske električne centrale. Ejtako te šlo use uón čez Uárh. Governu o má ražon: on o ne more dati soute, če to mu ne prežentá progjeta za novo električno centralo; naša ministracijon kumunal na má ražon, zak na ne more prežentati progjeta, če uoda na je žej prodara. Del Fabbro o má njegá ražoni, zak o vje, ki če o prodá uodo no zajtra luči ki o nam anjelé daja mi ve ne bomo mjeli več bizunjo an zattoo u uprašá, ki to dej zanjo 30 milijone drugačej o ne prodá uode. Takoviš no se te tega metajou kolpo, na zadnje smo mi judje tipajškega kumuna, ki ve patišamo an desetine milijone, ki ne bi muorli priti tu našo saketo no hrečó uájjar z rižjom. Kemu dati kolpo? Ve kalkulamo, ki naše judje so rač inteligentni za vjedati kje no so responsabili.

Judje, odprimo oči, ne stuojmó se nahati oku honiti. Tje par nas te 8 ljet, ki to se djela tuo, ki to čé. Daržimo na pamet tele reči, zak čez dvje ljeti no če spekat narditi elekcionj an tezej, ki no boju mjeli še korajžo se prežentati za beti votani potem, ki so responsabili tu

kih reči, ve muoremo z našim votam je zapuditi taz kumuna, zak čine tje čemo se ridužiti, ki čemo souse zgubiti.

E. A.

Debelež u če beti vos poplavljen

Pred dnevi smo intrivnjali, ki tu Romi no studjajo narditi tu Debelež no drugo električno centralo ta za ton, ki no anjelé djelajo. Uodo za to novo električno centralo no če zaprejtí ta na Kobilini jami an od tje no če narditi no galarijo skuozdre Puojač, ki na če uón veljesti ta nad Molinis. To djelo to če beti zlo veliko, saj no pravijo, ki to če zajeti pod uodo uós Debelež fin do blizu Beroukičovega hljeva an takoviš nastati no veliko jezero: Za proget narditi to je 20 inženirje, ki no študjajo.

REZIJA

Sklepi občinskega sveta

Na zadnji občinski seji so določili novo tarifo davkov na živino za leto 1954, ki bo sledeča: krave 650 lir, teleta 350, bikí 900, ovce 80, kozje 30, prašiči 360, muje in konji 550 lir. Na podlagi tej tarif z czirom na število živine, ki jo gohijmo v naši občini, bo imela občina 1.200.000 lir dohodkov.

Ker se tiče načrta za gradnjo šolskega poslopja v Osojanih, je občinski svet sklenil, da bo novo šolsko poslopje imelo 5 prostorov za osnovne razrede in prostore za materinsko šolo (scuola materna). Ta gradnja se bo vršila na podlagi zakona »Tupinje za javna dela. Materinska šola ima sedaj svoj sedež v privatni hiši.

Občinski svet je nadalje sklenil kupiti parcelo v kraju Lipovac, ker bodo zgradili dvostanovanjsko hišo. V Ravenci bodo zgradili tudí novo ljudsko šolo.

Sklenjeno je bilo tudí, da bodo prodali nekaj občinskega sveta v kraju Tigo in Nad Ronkom. Prvega bo kupil Antonio Foladore za 80.000 lir, Nad Ronke pa domačinka Ana Butolo za 41.000 lir.

Načrte za napeljavo vodovoda v zaselek Koriva bo izdelal geometer Ario Colautti iz Čente. Vodovod bo dograjen še letos in sicer na občinske stroške.

Končno je občinski svet sklenil darovati italijanskemu Rdečemu križu 10.000 lir in 10.000 lir za škofovski jubilej monsignorja Nogara. Kot prispevek za ureditev župnišča (casa canonica) v Ravenci pa je občinski svet sklenil darovati 100.000 lir.

Pod vlak zaradi rednega življenja

Zelo je pretresla vso našo dolino vest, da si je tridesetletni Alojž Močnik (Lugi Moznich), doma iz Stolbice, vzel življenje. Ker je bil mladi mož dober delavec so ga imeli vsi ljudje radi in zaradi nje-



FOJDA

Kaj se čaka za uredit naš anagrafskih oficij?

Kot je usjem znano, u času uojské je bla Fojda usá požgana od fašistcu. Z hišami vred so požgali tud naš kamunski oficij z vsemi registrami. Od takrat so pasali osem ljet an kamun nje še poskarbeu za narditi nove registre. Takuo se godi, de je dosti ljudi, ki potrebujejo rojstni list an druge dokumente an kamun jim ne muore neč narditi. Zattoo naši ljudje muorejo iti za narditi tiste certifikate u Videm na tribunal an usak se muore predstaviti kulk tuo koštá. Za en dokument nardit se muore zgubit najmanj dva óni. En dan je trjeba zgubit za iti u Videm za prosit dokument, drug dan je trjeba pa zgubit za iti ponj. Kaj čakajo naši kamunski oblastniki za tuo uredit? A jih nje špot, de po osem ljet njeso še nardili novih registrov?

SV. LENART SLOVENOV

U naši vasi boju u kratkem času začel djelati dvje novi ljudski hiši, zgradnja katjerih bo koštala 13 milijonov lir. Djelo ga je gor uzela impreža Tcosolini iz Špjeta an mislijo, de bo končano že u jeseni.

OŠNJE — Pretekli teden je umrla naša vaščanka Garjup Virginija roj. Kjabaj. Ranca Virginija je bla stara 84 ljet. Na pogreb, ki je biu u Sv. Lenartu, so spremili ranco dosti ljudi. Družini izrekamo naše sožalje!

DREKA

Odparli so obmejni blok

Dne 10. tega mjesca so par nas odparli na kunfina blok, ki bo služu za tiste ki imajo svjet na jugoslovanskem ozemlju an ki posedujejo dvolastniško izkaznico (tessera di frontiera). S tistim dnevom so tud dovolil, de začne funkcijonirati žičnica (teleferika) po katjeri boju naši kmeti iz Kolovrata pošlaj seno u Dreko.

OBISK NA TRZAŠKEM VELESEJMU

Dne 12. tega mjesca je skupina naših ljudi se organizirala an se peljala do Trsta za obiskat velesejem tistega mjesca. Tej skupini so se združili še dosti drugih iz Grmeka. Usi so paršli nazaj zlo kontent, zak tam so vidali dosti novih reči.

Dobro bi bluo, če bi naši ljudje šli obiskat u jesen tudí mednarodni velesejem u Zagreb. Autoritat daje hitro pašaport za teke izlete u inozemstvo. Nani Slovenjam, ki živimo u Italiji nam posebno interesira vidat kakuo se razvija gospodarstvo u Jugoslaviji an iz takega izleta bi dosti reči vidal an se naučil. Saj hodijo tist velesejem gledat tud od usjev krajou Italije an drugih daržau. Takuo bi vidal tud kaj znajo narditi naši bratje na ovi krvi kunfina katjere italijanska propaganda bi tjela nam je prikazati za ljudi, ki na znajo neč narditi.

SREDNJE

Kedaj boju nardil ciesto tud u Oblici?

Osem ljet je pasalo odkar je uojská končala an so paršli novi oblastniki na governu u Rime, osam ljet nam obečujavo, de boju nardil ciesto, ki bo pejala iz Raunah do Oblice. Do sadá še sledu nje za to našo vas povezat z ostalimi s svojo cjesto. Pred dvema ljetoma so naše žene nardile dimostracijon na kamune za de bi enkrat za nimar oblastniki zastopil, de takuo ta vas ne muore napri, a neč ni vajálo še tuo. Pred votacijoni so propagandisti jal, de če votamo za demokristjanski partit, de nam boju hitro potlé poskarbjel sude poslat za tisto cjesto narditi. No, sadá ki so pasale votacijoni an ki večina naših ljudi je dala svoj vot tistemu partidu čakamo, de se začne djelati. Ali se nam buodo spomnili? Ne vjemó an naše upanje je slabo. Može za katjere smo votal so nimar tisti. Njim gre samou, de bi paršil do rimskih jasl an za prit do tega nam usakih snort obečujavo. Buoh nam pomagi! Kuo bi bli norčasti, če bi še kedaj za take votal! Saj taki može njemajo kaj skupnega s kristjanstvom. Kristjan je le tist, ki skarbi za naše potrebinje, tist ki prizna kakuo tarpimo. Tisti od demokracije kristjane njemajo sarčá an nas čejó imjet samou za norčé. Lepou bi bluo de bi naši ljudje spregledali use tuole an kadar pridijo še enkrat tisti askarbniki jih poslat damu se solit.

POŠTA

P. T. — Brezje — Za morjeti hoditi oku prašat pomuč za pomati nesrečni famelj, muorate narditi domandju tu Questuro, katera na če potem dati dan permes.

J. Z. — Podbovesec — Kamun vam muora pomat. Če vi njemate nobednega premoženja an nobedan od vaše žlahte je zmoežen vam pomat, imate pravico do zdravljenja na račun kamuna. Na usako vižo mi vam svetujemo, de začnete hitro se zdraviti an če kamun vas neječe pošlat u špítou, vi kar pojte sam, saj vas boju usedno notar uzet an vas zdravil.

A. D. — Občina Srednje — Za pošlat otroka u slovensko šulo muorate narditi prošnju na slovenske šule u Gorico. Narbuojš pa je, de se obarnite osebnó na slovenske kulturne organizacije u Gorici, kjer vam boju dal use pojasnila.



# O NAŠI UMETNOSTI

(Nadaljevanje in konec)

In prav teh pri umetnostnem življenju ne smemo prezreti. Nimamo še zanesljivega prereza zgodovinskega družbenega sestava beneških Slovencev, vemo pa, da so ohranili vse do srede 19. stoletja lastne domače pravne privilegije, ki so bili zakoreninjeni v izrazito demokratičnem sistemu vaških sosedinj in dvanajstij, katerim je načeloval v Nadiški dolini skupni zbor, nekak parlament, ki se je sestajal pri cerkvi sv. Kvirina. Na teh zborih niso odločali le o javnih potrebah, o davkih in desetinah in medsebojnih sporih, ampak tudi o zidanju in popraviljanju cerkva — teh najvažnejših pri domače umetnostne kulture. Pri njih zidavi torej ni odločal toliko fevdalni gospod kot preprosto ljudstvo samo — to pa se je zavestno naslanjalo na tiste umetnostne smeri in na tiste umetnike, ki so jim bili notranje najsorodnejši. In to niso bili nosilci italijanskega umetnostnega izraza, ampak severno usmerjeni mojstri, pogosto poklicani iz druge slovenske pokrajine, s Kranjskega.

Vendar pa konec srednjega veka beneška oblast še ne pomeni te popolne prekinitve kulturnih stikov z osrednjo Slovenijo. Niti vpliv Benetk in furlanskih upravnih središč, v prvi vrsti Cedadina in Vidma, niso mogli preusmeriti umetnosti Beneške Slovenije v italijanske vode. V 17. stoletju nam to potrjujejo zlasti tako imenovani zlati oltarji, ki so izraz zelo kultivirane ljudske ustvarjalne moči, ki stare srednjeveške vzore preoblikuje v edinstveno dekorativno celoto oltarne arhitekture in nje figuralnega in rastlinskega okrasja; kakor ogromna monštranca se vse leskeče v zlatu in lepo soglašajo s srednjeveškimi cerkvenimi prostorninami. Na meji Beneške Slovenije nam nudi za to najlepši primer veliki oltar v Prifofu ob Idriji, v Nadiški dolini pa oltar pri sv. Ivanu v Cele. Oba kažeta sicer, za razliko od pravih gorenjskih zlatih oltarjev, nekatere beneške, še bolj pa tulmeške poteze, vendar popolnoma le ne moremo prezreti slehernega vpliva kranjskih rezbarjev delavnic, ki so posebno cvetele spet prav v okolici Škofje Loke



LANDARSKA JAMA

Politični raznarodovalni pritisk italijanske države, ki je leta 1866. usodno zajela v svoje meje tudi beneške Slovence, je utrdil njih samelastno umetnostno življenje. Dežela je postala kulturno mrtva. V času fašizma je postal ta pritisk še hujši. Tedaj pa je kakor lepa budnica zazvenela pesem voditelja beneških Slovencev, monsignorja Ivana Trinka. Toda ne sa-

mo s peresom, tudi v sliki je hotel msgr. Trinko poveljati rodno zemljo. Njegove risbe so kakor zvesta hvalnica lepi domaćini, pri čemer je prisludnih bolj ukazom srca kot pa akademskim zakonom umetnosti. Morda je prav zato tudi njegovo slikarsko ustvarjanje tako blizu našim ljudem kot njegova, v slovenskem jeziku zapeta pesem. Zadnji čas pa snuje beneškoslavenški slikar Kjačič ciklus prizorov iz zgodnjerednjoveških borb Slovencev z Langobardi.

Nismo hoteli — in ne mogli — podati zaključne podobe umetnostnega življenja Beneške Slovenije. Le ob nekaterih podrobnejših smo hoteli poudariti njen pomen in pokazati, kakšna znanstvena odprtja še lahko pričakujemo v tej najzgodnejši slovenski deželici. Kakor je veličastna vsa slovenska zgodovina kljub

stoletnemu trpljenju, tako je lepa in mkavna tudi slovenska umetnost — tudi umetnost Beneške Slovenije. Naša je in ob naših žuljih je vzveteja, iz naših src je pognala. Ni zrasla v prenaslovenem bogastvu meščanskih bankirjev in spletkarskih trgovcev oblastiželjnih Benetk, ampak v tih zastrmljenosti preprostega človeka v lepoto, sredi borbe z naravo in s sovražnim tujcem in v nenehni kipenju stvariteljske moči, ki ne pozna nasilnih meja. Kaj vse se nam še skriva pod prahom preteklosti! Naša narodna dolžnost je, da to razkrijemo, varujemo in spoštujemo. Ne tavajmo z očmi za tujim bogastvom, da ne bomo lastnega izgubili! Boljši od tuje potice je domači krun — kajti z veliko ljubeznijo in zvestobo je bil zamešen.

## Šole v tarčentskem okraju leta 1870

Rade volje objavljamo prevod nekega poročila šolskega nadzornika tarčentskega okraja iz leta 1870, to je štiri leta potem, ko je Beneška Slovenija prišla pod Italijo.

Čitatelj bo iz njega lahko razvidel, kako so še takrat oblasti bile zaskrbljene zaradi tega ker so po gorskih vaseh kol n. pr. v Viskorši, ki leži severno od Tarčenta prebivalci govorili po slovensko.

Od tedaj je minilo nad 80 let in čeprav je bila po šolah nasilno uvedena italijanščina kot edini učni jezik, se govori po vaseh severno od Tarčenta še vedno po slovensko. To je jasan dokaz, ki ga ne more zanikati nihče, da je naše ljudstvo zavrnilo kakršno koli obliko raznarodovanja in asimilacije z italijanskim ali furlanskim životjem.

Razdrobljenost občin predstavlja oviro pri obisku osnovnih šol v tem okraju. Število šol je dejansko precej visoko z ozirom na število prebivalstva, ker imamo po eno šolo na vseh 909 prebivalcev. Plače so nizke in gredo od največ 493 lir v Tričezimu, do najmanjše, ki znaša 90,74 lir v Bueris. Srednja plača znaša 242 lir.

Šolski prostori so dobri in primerni, razen onega dekliške šole v Tričezimu in šole v Zgornji Cerneji.

Ob obisku je občinski zastopnik iz Tričezima obljubil, da bo poskrbel za popravilo prostora.

Od 27 učnih moči so samo trije laiki, ostalih 24 pa je duhovnikov. Šolski obisk znaša po 5,67 na sto prebivalcev v januarju in po 3,60 v juniju.

V središču okraja obstoja še ena dekliška šola in ena deška šola z dvema razredoma, kateri učitelji prejemaajo kot plačo 345,68 lir, drugi pa 246,91 lir. Tarčent šteje 3.709 prebivalcev in je važen kraj zaradi podjetnosti in delavnosti svojih prebivalcev, ter ni nikakega dvoma, da ne bi poskrbel za potrebe šolskega pouka v večji meri, kakor je bilo to storjeno do sedaj.

Ravnatelj omenja, da bi bilo zelo umestno, če bi v tem okraju uveljavili večerne in nedeljske šole za odrasle, zlasti z ozirom na to, da gre veliko ljudi poleti za delom v druge kraje. Korist take šole je pokazal že vzgled šole v Viskorši, kjer je dosegel zelo dobre uspehe učitelj Faldutti Francesco. Ugotovil je nemarnost mnogih učiteljev pri razlagi učencem tega kar čitajo.

Poučevanje italijanščine naleti tu na večje težave kot drugod, ker v enem delu okraja prebivajo Slovenci in ker se v ostalem uporablja izključno furlansko narečje.

Kar se učiteljev tiče ne izkazuje nobeden posebnih zmognosti, niti ni nobeden nezmožen. Deset jih je dobrih, ostali so zadostni.

Ravnatelj bi hotel, da se učiteljstvo odveže na večerne šole, da naj bi bil pouk obvezen, da bi se izboljšala metoda in učne knjige, povišalo število učiteljev in njihovo plačo, ter da bi bili učitelji pod večjim nadzorstvom.

### VESELA POPEVKA,

ki jo pojejo fantje na vasi v Beneški Sloveniji.

### Je pušjac runala

*Je pušjac runala,  
na pragu klečala,  
molila rožar,  
de pride nje jantič lekár.*

*Je pušjac runala,  
z manjercu lepò,  
srečan tisti jantič,  
ki nosu ga bo.*

*'Dno malo bo bjeu,  
de jant bo zapjeu;  
dno malo rdeč,  
de jantu bo všeč.*

ter mu dajala potuho, kar je seveda bolj uspešno vplivalo nanj, nego očetove kloiate.

Takaj hočem povedati, kaj se mu je nedavno zgodilo.

Njegov starejši brat je bil pravkar odslužil pri vojaki in je domov prinesel tudi vojaško kapo. Naš junak si jo je nataknil takoj na glavo in se ne glede na to, da mu je precej smešno čepela na ušesih, pokazal z njo med tovariši, češ, kdo sem jaz! No, pa tudi to mu ni prineslo veselja in ponosa. Neke poredneže, mu jo je kar tako, meni nič, tebi nič, zbil z glave, da je bilo na mah vse skupaj, kapa in ugled, po tleh.

Toda to bodi le mimogrede povedano. Brat se je pri vojaki navadil kaditi, kar seveda ni nič posebnega. Drejčku pa se je to zdelo zelo imenitno, ne radi kajenja samega — kdo izmed odraslih ne kadi? — ampak ker je kadil cigare, dočim so drugi ponižno vlekli le iz skromnih pipic.

Jej, kako je bilo lepo, kadar ga je videl v nedeljo s toskansko cigaro v ustih na vasi med drugimi fanti! Misil je, da ga vsi občudujejo in zavideajo, in zdelo se mu je, da so se dekleta kar zamikala vanj, kar je bilo morda res, toda ne radi cigare.

## Iz zgodovine cerkve v Čeneboli

Iz Fojde pridemo v Čenebolo po strmi poti, ki se iz doline pri Podklapu dviga v zavojih prav do vasi. Cesta je bila šele pred kratkim dograjena in še pred nekaj leti je bila ta vas, ki šteje 600 prebivalcev, povezana z dolino samo z neko strmo stezo. Čenebola je oddaljena od Fojde dobri dve uri hoda. Vas ne nudi posebnih ugodnosti, ker je njena okolica skoraj v celoti posejana s kamenjem in je le malo površine, ki se da obdelati, pa še ta ni nič kaj rodovitna.

V nekem zapisku iz leta 1604 čitamo, da je Čenebola vas, kjer so hiše pokrite s slamo in da se morajo prebivalci preživljati s sečno drvi in žganjem oglja. Danes hiše niso več pokrite s slamo, vendar pa je življenje v vasi morda še bolj trdo



STARA CERKEV V ČENEBOLE

kot takrat, ker če so se nekaj preživljali s pročajjo drvi in oglja, danes nimajo prebivalci več te možnosti. Gozdovi so skoraj popolnoma izgubljeni in kdor hoče priti do kosa polente, mora zapustiti družino in iti za delom po svetu. Vaščani Čenebole žive torej v približno enakih razmerah, kot prebivalci ostalih vasi Beneške Slovenije.

Po tem uvodu, naj sedaj preidemo na drugi predmet in povemo nekaj o zgodovini vaše cerkve, ki so jo pred kratkim porušili, da bodo zgradili novo. Stara cerkev z umetniškega vidika ni bila nič kaj zanimiva, ker je bila zgrajena šele v prejšnjem stoletju, kot bomo videli pozneje. Podreti so jo morali zato, ker je vlaga, ki je običajna v tem kraju, prepeljila cerkvene zidove tako, da ni bilo mogoče kakšno temeljito in trajno popravilo.

Zgodovina cerkve v Čeneboli pa je vsekakor zanimiva in zato hočemo o njej nekaj spregovoriti. V redkih listinah, ki obstojajo v tej zadevi, se omenja čenebolska cerkev prvič leta 1453, kjer je rečeno, da so septembra meseca tistega leta posvetili dva oltarja. Napis pravi: »In ecclesia Sancti Iohannis Baptistae de Caneuia« iz česar se da sklepati, da so cer-

kev gradili med leti 1435 in 1443, ko je bila posvečena.

Pozneje je bila ta cerkev porušena, ker je zidovje začelo že razpadati in ker je bila premajhna. Iz redkih izročil se lahko sklepa, da so jo podrti leta 1737 in so na njenem mestu zgradili novo in večje svetišče. V naslednjem stoletju pa so podrti tudi to cerkev, ker je začela razpadati in zgradili tisto, ki so jo letos podrti. Najstarejši vaščani iz Čenebole se je še spominjajo, ker je bila cerkev posvečena 6. oktobra 1871.

V obdobju več kot 300 let Čenebola ni imela stalno bivajočega duhovnika. Cerkevna opravila je vršil vikar, ki je stalno prebival v Fojdi in je prihajal samo ob nedeljah in praznikih v Čenebolo. V neki listini iz leta 1596 je rečeno, da je župan (tako so imenovali vaškega načelnika) iz Čenebole izjavil kuratu don Missiu: »K nam prihaja maševat nek mlad duhovnik, zelo živahen, medtem ko je prejšnji bil star.« Krščevali pa so v župni cerkvi v Fojdi do leta 1762. Tedaj je bilo sklenjeno, da bodo šli vaščanom na roko in v Čeneboli so postavili krstni kamen in dovolili, da so tam hranili sveta olja v svoji cerkvi. Toda tudi to še ni bilo dovolj in nekaj let pozneje so na prošnjo vaščanov postavili v vasi stalnega kaplana.

Leta 1400 je štela Čenebola le nekaj nad 100 prebivalcev. Tristo let pozneje, ko je prišel v vas stalni kaplan, jih je štela 400. Toda revščina vaščanov je bila tako velika, da niso zmogli stroškov za nabavo vseh predmetov, ki so bili potrebni za izvrševanje svečeniških poslov. Zato čedadski kapitelj, pod katerega je spadala tudi Čenebola, leta 1766 ni zahteval od vaščanov prispevkov za popravilo stolnice v Ceadu.

Novo cerkev, ki računajo, da jo bodo postavili v najkrajšem času, bodo zgradili največ z državnim prispevom. Vaščani bodo prispevali s prostovoljnimi težiškimi delom, medtem ko bodo specialisti prišli iz drugih krajev. Pravijo tudi, da bo potem, ko bo cerkev dokončana, Čenebola povišana v župnijo.

Omenimo naj še, da se je nekaj v cerkvi v Čeneboli pridigalo po slovensko, danes pa se ne pridiga več v tem jeziku, čeprav se v Čeneboli ne govori drugega jezika kot slovensko.

### Izšla bo enciklopedija Jugoslavije

Tekom tega leta bo izšel prvi zvezek Enciklopedije Jugoslavije, ki ga že delj časa pripravlja Leksikografski zavod Jugoslavije. Enciklopedija bo obsegala 8 velikih zvezkov in bo bogato ilustrirana. To veliko delo bo prvovrstna in zanesljiva informacija o vsem, kar zadeva Jugoslavijo in njene narode. Z besedo in sliko bo poučila hitreje in zanesljiveje kakor še tako velika knjižnica.

Verjetno bo izšlo več izdaj, med katerimi tudi slovenska, kar nas beneške Slovence še prav posebno veseli, ker bomo lahko v našem jeziku spoznali preteklost in sedanjost vseh jugoslovanskih narodov.

Oh, ko bi mogel tudi on!... Zarilo se mu je v glavo, da se mora tudi on naučiti. Pušiti in pa še cigaro! Kako bi ga občudovali tovariši in strmeli vanj! On pa bi se strašno oblastno držal in z viška gledal na njih malenkost. Imenitno! To, to! Do tega mora priti!

In tako je sklenil, da o prvi priliki poskusi. Cigara ne bo manjkala, saj jih ima brat v svoji sobi na izbiro. V sobo pa se pride brezskrbno, ker je ne zaklepa in tudi nič čudnega ni, če stopi noter, saj je že stokrat gostoval pri bratu in si ogledoval razne njegove reči.

Kmalu je začel izvrševati svoj sklep in načrt. Privojil si je odlomek cigare in ga lepo shranil v žep. Žveplenke je imel že itak stalno pri sebi. Takoj ko ga pošljejo po drva, napravi prvo poskušnjo, ker nihče ne sme vedeti in videti, dokler se docela ne privadi.

Šel je torej o priliki v goščo po suhljad, kar je prvi svoj navadil prav rad storil. Še predno začne nabirati, vtakne med zobe konček cigare, ga skrbno prižge in začne vleči. Pa cigaro hitro odloži in skremži obraz; prav nič prijetno mu ni bilo v ustih. Potem je zopet začel, a zopet je moral spahiti obraz in odnehati. Silno je zakašljaval ter začel pljuvati, kakor da bi bil zvečil Bog ve kaj grenkega ali

ogabnega. Na tretjo poskušnjo že ni mogel več naprej; motiti se mu je hotelo in na metanje mu je šlo.

Nejevoljen je pustil vse skupaj in se lotil nabiranja drv. Ni mislil, da bo tako hudo.

Sicer pa se pravi junak ne sme ustrašiti in tako hitro odnehati. Ko je bil s suhljadjo gotov, je zopet začel kaditi. Pa ni šlo in ni šlo.

Prišel je domov z butaro razočaran in pa precej bled, kar je spravilo mamo v veliko skrb; saj je bil vedno bel in rdeč kakor sveže jabolko.

»Drejšček, kaj ti je? Ali si bolan?« »Nič mi ni, mama, popolnoma nič.« »Hm...! Ali pa si se preveč utrudil?«

Oče, in kateremu je nepredvidno sedel, je začutil vonj po smotki in takoj uganil, za kaj gre. Rekel pa ni nič, temveč sam pri sebi sklenil paziti in dati fantu o prvi priliki uspešen nauk.

Pa glavec pa, ki niti z daleka ni slutil nevarnosti, se je po malem in skrivoma le dalje vadil, kar je šlo sicer počasi in s plitlim uspehom.

Vztrajal je trdovratno. Mudilo se mu je, ker se je hotel čim preje pokazati med tovariši.

(Nadaljevanje sledi)

EVAN TRINKO:

## NAŠI PAGLAVCI

CRVICE IN SLIKE IZ BENEŠKE SLOVENIJE

### Ponesrečeni kadilec

Otroci so sploh pristne, nepokvarjene in k dobremu naklonjene narave. Zato je pravo veselje z njimi, dokler ostanejo taki. Človek vidi v njih nekaj nebeško lepega, kar je sam že potratil. Nedožnost obdaja otroški obraz z privlačnim, čez vse milim odsevom, a iz jasnih oči se jim čarovalno smeje vsa čistost in preprostost mlade duše.

Dobiš pa vendar tudi take, ki se že v najmlajših letih odklikujejo po tej ali oni zanje morda nezavedni in znabitni posledovani slabosti, ki se polagoma globoko in neukrotljivo vkorenini v duši, ako je modra in odlična vzgoja ne izruje o pravem času. Taki otroci vzbujaajo med sovrstniki naravno mržnjo in tudi pri odraslih niso prijubljani. S časom postanejo pravcati križ sebi in drugim. Zato bi morali starši skrbeti že zarana, da jih spravijo v boljši tir. To je povsem mogo-

če in je nasproti otrokom njih glavna dolžnost. Da bi se je vedno vsi zavedali in jo doledno in pametno spojnjevali!

K otrokom, ki so že zgodaj slabo naklonjene narave, je spadal tudi Strmolinov Drejšček. Njegova napaka je bila napuh in prevzetnost. Hotel je vedno in povsod prvačiti med svojimi bosopetimi tovariši ter se na vse pretege odklikovati med njimi. Marsikaj je večkrat prstuhtal, da doseže svoj cilj, toda ker ni bil posebne bistre glave, je bil uspeh njegovih nakan in naporov vedno tak, da so se mu smejeli, kajti nič močrega ni znal zasnovati in nič takega zamisliti, kar bi vzbujalo pozornost in mu pomagalo do veljave.

Oče, pameten mož, je kmalu zapazil njegovo slabost in ga marsikdaj radi nje klofotnil ali mu rategnil uha. Mameki se je nasprotno zdelo lepo, da se paglavec skuša odklikovati, in zato ga je branila





# ZA NAŠE DELO

## Kako se redi mlade zajce

Buj dougo časa ko ostanejo mladi zajci par materi, buj močni an zdravi so. Vjedit muorate, de materinega mljeka ne muore nadomestiti nobedan drug fuotar. Če ima samica (femina) zadost mljeka, se mladiči ne pokažejo iz gnjezda prej ku so stari tri tjedne. Če pa samica njema mljeka, mladi zajčki prej parljezejo von ar gledajo kaj bi ječili. Tiste zajčke, ki jih buoste redili, pustite par materi najmanj deset tjednu, tuo je tekaj časa, de jim uzrastejo drugi sprednji zobje. Ankul ne smijete oduzet mljeko usjem mladičem naenkrat, empak usak dan po no malo. Najparvo uzomite mljeko tistim, ki so buj močni, potie pa tistim, ki so buj slabi. Če bi uzet mljeko usjem naenkrat, bi samica lahko zboljela, ker bi se ji inflamalo vime.

Potlé, ki sta zajčkom uzet mljeko, jih muorate nimar kontrolirat. Če ušafajo irisko jim ne dajate več zelenega fuotra ampak somo dobro seno. Če pa so zajčki aperti (stitični) jim muorate dajat zlo dost zelenega fuotra

Kar so zajci stari tri do štjeri mjesca, jih je trjeba ločit po spolu. Samice dajte vse skupaj, samce pa posebej, usakega v svoj hljevček, ker če je več samceu skupaj se grizejo.

## Kako se napravi umetna gnojnica

Par nas je dosti kmetou, ki njemajo zadost gnojnice, ker imajo malo živine u

## Pomladite čerešnjove drevesa

Kar se čerešnjovo drevje razraste an veje ogolijo, de rodi samuo na koncih an še tam samuo drobne saduove, je čas, de ga pomladite. S pomlajevanjem an dobrim gnojenjem se drevje poživi an potie buojše rodi.

Pomlajevat se lahko začne, kar čerešnje dozori (zdrelejejo) ali ne pozno potlé. Nekateri sadjarji porjezejo veje iz katjerih ne muorejo pobrat čerešenj; najlajše drevje u starosti 25 do 30 ljet lahko se pomladi buj u živo an se odrježe veje do polovice. Starejšemu drevju pa se krajšajo veje samuo za eno tretjino al pa še manj.

Veje se muora odrjezat nimar na takim mjestu, kjer so dobro zastavljene

hljevu. Tistim kmetom, ki je njemejo bo mo povejedal kako lahko sami nardijo gnojnico, ki bo glih takuo dobra kot živinska. Uzomita 20 litrou vode an notar raztopite eno pouno žlico žveplenokislega amonijaka (solfato ammoniaco), eno žlico superfosfata in eno žlico kaljeve soli.

Če buosta dal rjes pravilne doze buosta imjel prau dobro gnojnico za zalivat vart. S tisto gnojnico lahko zalivate večkrat, a ustavit muorate malo prej ku vam boju zazdrelji pardjelki.

## Gonite živino na pašo

Par nas imamo dosti možnosta, de pomladi, poljete an u jeseni šparamo s fuotrom. Med tiste možnosta spada u parvo varstvo pašo. Na žalost pa muoramo povjedat, de je še donás dosti kmetou, ki ne cenije pašo an njihova živina ljeta an ljeta ne vidi belega dne.

Nič nje čudnega, če u tamnih an smardljivih hljevih živina zboleje an se ima od nje malo. Živina, ki stalno živi samo u hljevu ni dosti urjedna, ker se niti ne razvija (se ne živilupa) pravilno in je šibka. Taki živini zrastejo parklji ku copate, ker njemajo možnosta, de bi jih ponucali. Taki parklji djelajo živini bolečine an krave njeso dobre mlekarice.

Usa drugač pa je živina, ki preživi poljetne mjesce na paši. Na paši se živina giba, po voji počiva an dobro prebavlja. Na paši je živina na frišnem ajarju an na soncu, ki djelja zlo dobro za zdravje živine. Svetloba djelja dobro tud na spolni nagon in plodnost: žrebeli so kadar je ljepa ura buj sposobni za več skokou na

stranske veje. Buj velike rane je trjeba gladko obrjezat an namazat s cepilno smolo al z dobro predjelano ilovico. U parvim poljetju je trjeba zrjezat tiste poganke, ki so previč goste an naraunat rast novih vej, takuo kot se djelja par precjepljanju drugega sadnega drevja. Če so spognali novi poganki buj nizko od odrjezanega mjesta par pomlajevanju, je trjeba odrjezat tiste štrclje nad novimi poganki.

Za imjet s pomlajevanjem zarjes dobar rižultat je trjeba pomlajeno drevje tud dobro pognojiti. Narbuojš je, de se zemljo pod drevesom u jeseni dobro prekopa an pognoji z dobrim hljevskim gnojam, zgoudaj na pomlad pa še japni.

## Djelo u vinogradu

S škropljenjem an žveplanjem je trjeba še nimar nadaljevat (kontinuat), de obvarjete vaše vinjike pred peronospero an oidijem. Ljetos je dosti dažá an daž hitro spere škroplilo iz listja, zatuo muorate škropit kar naprej dok ne pride ljepa ura.

Duo je cepiu u zeleno ne smije pozabiti škropit tud cepiče, ker je za tiste buj nagobarno, de ušafajo boljezen kot stare vi-

dan ku kadar je dažeuna ura. Tud kokoši nesejo več jajc, če se pasejo na ajarju, ku če so zaprte. Sončna svetloba tud ubija mikrobe. Mljeko od krau, ki se pasejo na odprtem ima u sebi več vitaminiou an ima tud buojši okus. Znano je, de je mljeko tistih krau, ki so zaprte u smardljivem hljevu neokusno (ima slab savor), ker mljeko nase ulječe smrad hljeva.

## Skarbite za kokoši tudi poljeti

Več kot kajšna gospodinja poljete ne skarbi za svoje kokoši, ker misli, de je trjeba zanje skarbjeti samo pozimi zavoj mraza. Pobrigajo se tarkaj, de usak dan poberejo jajca an zvečer, če kokoši kokodakajo, jim od časa do časa varžejo pest sjerka.

Tudi za kokoši je trjeba skarbjet kot za drugo živino, pa naj si bo tuo pozimi al poljete. Sadá sonce močno greje an ljudje se želijo počivat u sjenci an glih takuo si želijo tud živati hladnega počitka. Pogledjte kokoši kakuo daržijo odpart klun kadar je vroče! Kokoši potrebujejo poljete sjence. Tiste kokoši, ki se pasejo na odpartem se sjenco same ušafajo, tistim pa, ki so zaparte, jim jo je trjeba parpraviti z vejami ali daskami.

Trjeba je tud skarbjet, de imajo kokoši poljete nimar zadost vode. Dosti naših gospodinj ne skarbi za tuo an kokoši so farmuorane piti gnojnico ali staro au umazano vodo. Tuo je zlo nezdravo an je tud nagobarno, de zbolé tud ljudje, ce jedo jajca od tistih ras, ki so ves dan plavale u gnojnici. Vodo muorate postaviti nimar na tisti prastor, de jo lahko nimar ušafajo kokoši. Race an gosi muorajo imjet tud vodo za se kopat (plavat).

Prastor, kjer kokoši spijo, muora bit usak dan očeden od otrebkov, ker u vro-

njike. Nekateri cepijo tale mjesec vinjike u oko. Na to vižo cepite lahko tiste divjake, ki še njeso cepljeni u zeleni ljeji.

Sadá je tud čas, de proč iz vinograda spravite pleveu an poganke iz divje podlage. Zapuomnejta si, de je tisto čjelo takuo potrebno kot škropljenje.

## ... u sadounjaku

U dažeuni uri se pomaga drevju, de buojše raste, z gnojnico, katjeri se doda malo kalijeve soli al pepela. Preveč poznogrojenje z gnojnico pa se ne rakomandá, ker bi drugač drevje pognolo u jeseni. Trjeba je spruot proč rjezat vodere poganke iz vej an debela.

Zdrjelo sadje je trjeba pobrat nekaj dni prej ku je popounoma zdrjelo, de se za čdugo časa ohrani.

Že star je pregovor, ki pravi, de tam kjer ne pride svetloba (luč), pride mjeđih. Tuo vajá tud za veterinarja.

Zatuo parperočamo usjem živinorejcem, de naj gonijo živino na pašo. Naj jim ne djelej skarbi usak mali dežek, živina bo ratala na odprtem buj močna pruoť boljeznim, bo buj zdrava an bo dajala več ku tista, ki je nimar parvezana u hljevu par jasliah.

Čini zlo smardi an kokoši se ne počitijo dobro.

U poljetnem času se zlo hitro redijo uši an polini, ki pijejo kri an takuo slabijo živau. Če se kokoši zanemarjajo ušafajo razne boljezni an dostikrat poginejo. Zatuo operite večkrat tam kjer kokoši spijo z vroćim lugom, kokoši pa potrosite z DDT u polvarju.

## De ne bo kokoš več koklala

Če je kokoš začela koklat an ji nečete podložiti jajc nardite takuole: na dno gnjezda postavite eno posočo pouno vode an jo narahlo pokrijete s slamo ali senom. Kar pride kokoš u tako gnjezdo an če se usjediti notar, stopi z nogami u marzlo vodo an zatuo skuočí hitro iz gnjezda an ne pride več nazaj.

## MENJAVA DENARJA

Zlata šterlina	6.540,—
Napoleon	5.625,—
Dolar	620,—
Sterlina karta	1.690,—
Svicarski frank	144,—
Belgijski frank	12,—
Francoski frank	1,49
Avstrijski šiling	25,—
Zlato po gramu	725,—
Srebro po gramu	18,—

## Kup na debelo

ZIVINA ZA ZAKOL		
		Po kg.
Krave	L.	210 do 240
Voli	»	225 » 250
Jenice	»	240 » 265
Ovce	»	155 » 170
Koze	»	100 » 110
Jarta	»	300 » 350
Praseta	»	245 » 265

ZIVINA ZA REJO		
		Po glavi
Krave mlekarice	L.	126.000 do 183.000
Jenice breje	»	125.000 » 170.000

PERUTNINA - ZAJCI - JAJCA		
		Po kg.
Kokoši	L.	565 do 625
Piščanci	»	725 » 775
Race	»	525 » 575
Purani	»	550 » 620
Zajci	»	250 » 275
Guse	»	450 » 500
Jajca usako	»	24 » 25

ŽITARICE		
		Po kuintalu
Ušenica	L.	7.600 do 7.700
Sjerak	»	6.500 » 6.700
Ušenična moka	»	8.550 » 9.650
Sjerkova moka	»	7.200 » 7.450
Ušenični otrobi	»	4.100 » 4.300

GRADBENI LES		
		Po kubičnem m.
Bukovi hlodi	L.	15.000 do 15.500
Orjevovi hlodi	»	18.000 » 19.000
Cerješnjovi hlodi	»	17.500 » 18.500
Smrjekovi hlodi	»	15.000 » 16.000
Kostanjevi hlodi	»	11.000 » 12.000
Jesenovi hlodi	»	18.000 » 19.500

DARVA		
		Po kuintalu
Bukove darvá suhe	L.	790 do 855
Bukove darvá surove	»	690 » 750
Druge darvá	»	580 » 650
Bukovo oglje	»	3.000 » 3.500

SADJE IN ZELENJAVA		
		Po kg.
Navadni fižou frišan	L.	60 do 120
Stročje fižou (vaino)	»	60 » 120
Grah	»	60 » 120
Spinaža	»	30 » 50
Krompir	»	20 » 40
Jabuka	»	40 » 70
Hruške	»	40 » 80
Brskve	»	40 » 70

SER AN MASLO		
		Po kg.
Mlekarliško maslo	L.	900 do 950
Domače maslo	»	800 » 850
Ser do dva mjesca star	»	440 » 580
Ser čez dva mjesca star	»	620 » 700

Odgovorni urednik: **Tedoldi Vojmir**  
Založnik: »Matajur« d. z o. z.  
Dovoljenje videmskega sodišča štev. 47 z dnem 26.7.1950  
Tiska: Tiskarna L. Lucchesi - Gorica

## „Kjer se prepirata dva, tretji dobiček ima“



Vanček an Tinček parjatelja sta, Usa kontenta po poti gresta.



Pa kar se ustavita: ura na tieh! Vesejé se puobčem kaže u očeh.



Na tla se spregne za jo pobrat Vanček, an ves začuden jo gleda tud Tinček.



»Moja bo« porče Vanček. »Moja muora bit« mu odvarne Tinček.



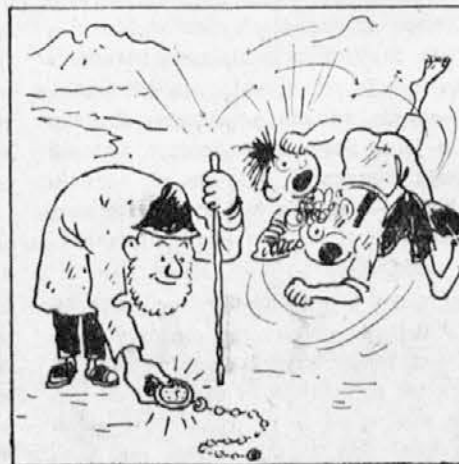
Za lase sadá ulče parjatelja Tinček an na pomuo? kiče na glas Vanček.



Potlé puobča z rokami u laseh, se jezno vajata an tučeta na tieh.



Tuj mož od daleč vidi prepír, se ustavi: naredu bo mir.



Starček počasi parblíža se uri, pobere jo an se smeje tej avanturi.



Zatuo, kjer se prepirata dva, mož porče: »trećji dobiček ima!«



Ure nje več, zakl sadá še prepír? Puobča dasta si rokò an napravita mir.